

VOORSTEL

zaaknummer:	Feitelijk onderzoek Willem Vogt
afdelingsnaam:	IA-BenC
steller:	R. van Twillert
telefoonnummer:	(035) 629 2800
onderwerp:	Historisch onderzoek naar Willem Vogt

Voorstel

Het college besluit:

1. Opdracht te geven tot een gedetailleerd en geannoteerd historisch onderzoek naar het handelen van Willem Vogt tijdens de Tweede Wereldoorlog.
2. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek te wegen of de inschrijving van Willem Vogt in het Gulden Boek moet worden heroverwogen.
3. De gemeenteraad via bijgevoegde raadsinformatiebrief hierover te informeren.

Het college spreekt het voornemen uit:

4. Het onderzoek te laten uitvoeren door Prof. Dr. Huub Wijfjes, emeritus-hoogleraar Geschiedenis van Radio en Televisie, met medewerking van Dr. Geraldien von Frijtag Drabbe Kunzel, onderzoeker en universitair hoofddocent.

Samenvatting

Het college laat een onderzoek uitvoeren naar het handelen van AVRO-oprichter en directeur Willem Vogt (1888-1973) tijdens de Tweede Wereldoorlog. Op basis van de bevindingen van dit onderzoek zal het college besluiten of de inschrijving van Willem Vogt in het Gulden Boek dient te worden heroverwogen. De bevindingen van het onderzoeksrapport zullen openbaar zijn.

Inleiding

Als grondlegger en directeur van de AVRO was Willem Vogt in de jaren 1923 -1952 een van de pioniers van de vestiging van de omroepen in Hilversum. Na de oorlog was hij van grote betekenis in de ontwikkeling van het huidige Mediapark. Vanwege zijn impact in de Nederlandse radiogeschiedenis is dhr. Vogt in 1953 bevorderd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau en is hij sinds 1957 ingeschreven in het Gulden Boek en ereburger van Hilversum.

Na 1974 ontstond er controverse rondom dhr. Vogt naar aanleiding van het boek *Radio Hilversum 1940-1945* van journalist Dick Verkijk. In deze publicatie wordt Vogt er onder andere van beschuldigd dat hij, als directeur van de AVRO, in de meidagen van 1940 Joodse medewerkers ontsloeg om in het gerief te komen bij de Duitse bezetter. Verkijk schaaft dit ontslag in zijn boek onder het kopje 'antisemitische maatregelen' een conclusie die in andere woorden ook door de historicus Lou de Jong is gehanteerd in zijn standaardwerk *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Ondanks meerdere naoorlogse onderzoeken is voor deze bewering en andere beschuldigingen tegen Vogt (collaboratie, in sommige bewoordingen zelfs 'verraad') geen doorslaggevend bewijs gevonden en is Vogt ook niet bestraft of uit zijn functies gezet. Echter, het beeld dat Vogt fout heeft gehandeld in de oorlog is tot aan de dag van vandaag blijven bestaan. Het

historisch bronnenonderzoek dat nu wordt geëntameerd probeert helderheid over deze kwestie te geven op basis van een feitenreconstructie in brede maatschappelijke en omroep politieke context.

In 2014 vond in Hilversum een discussie plaats of dhr. Vogt moet worden uitgeschreven uit het Gulden Boek, mede naar aanleiding van verschillende artikelen in de Gooi- en Eemlander. Het college heeft destijds naar documenten gezocht in de Streekarchief Gooi en Vechtstreek en het Nationaal Archief. Dit leverde geen nieuwe feiten op. Ook de adviescommissie van het Gulden Boek werd destijds om advies gevraagd. Het college concludeerde in 2017 dat er geen objectieve criteria boven tafel zijn gekomen die uitschrijving van Willem Vogt uit het Gulden Boek rechtvaardigen. Wel nam de adviescommissie van het Gulden Boek een extra richtlijn op aangaande inschrijvingen, namelijk:

“Indien zeer bijzondere redenen, zoals nieuwe feiten die ten tijde van de inschrijving niet bekend waren, daartoe aanleiding geven, kan het college van burgemeester en wethouders de inschrijving vervallen verklaren. Ook gedragingen van de ingeschrevene die ten zeerste afbreuk doen aan het veronderstelde onbesproken gedrag van betrokkene kunnen daartoe aanleiding zijn.”

De toenmalig burgemeester van Hilversum, Pieter Broertjes, reageerde als volgt namens het college: ‘Het zou aanmatigend zijn nu, zo’n zeventig jaar later, nog een oordeel, laat staan een moreel oordeel, uit te spreken over wat Willem Vogt in de oorlogsjaren heeft gedaan.’

In de onlangs uitgezonden EO-documentaire *Het Verraad van Hilversum* over de rol van de publieke omroep tijdens de Duitse bezetting, worden opnieuw vragen gesteld bij de inschrijving van dhr. Vogt in het Gulden Boek. Ook deze documentaire volgt het hierboven genoemde narratief. De documentaire was voor de omroepen AVROTROS en KRO-NCRV aanleiding om de Willem Vogt-zaal in het voormalige hoofdkantoor van de AVRO (nu KRO-NCRV) te hernoemen.

Onderzoek

De actualiteit vraagt van het college om positie te bepalen ten aanzien van de vraag de inschrijving van dhr. Willem Vogt in het Gulden Boek alsnog te heroverwegen. In dat kader heeft de burgemeester in de afgelopen weken gesprekken gevoerd met verschillende betrokkenen. Zo is onder meer gesproken met de documentairemakers van de EO over hun wens voor een monument ter herdenking aan de ontvallen omroepmedewerkers tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook sprak de burgemeester met Opperrabbijn Binyomin Jacobs, met stadshistorica en auteur van het boek *Een stad op drift – Hilversum tijdens de Duitse bezetting* Dr. Geraldien von Frijtag Drabbe Kunzel en met Prof. Dr. Huub Wijfjes, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van Radio en Televisie.

Ook heeft de burgemeester de adviescommissie van het Gulden Boek om advies gevraagd. Deze schreef hem in reactie: *“De vragen die naar voren komen in het boek van Dick Verkijk en de recente documentaire zou voor de huidige commissie reden zijn om de heer Vogt, wat er zij van zijn grote verdiensten voor de omroep, niet voor te dragen voor inschrijving. Dat is echter niet voldoende basis om u voor te stellen tot uitschrijving over te gaan.”* De commissie adviseert het college nader onderzoek te doen naar het handelen van dhr. Vogt tijdens de oorlog.

Op basis van deze gesprekken wil het college opdracht geven aan Prof. Dr. Wijfjes, als breed erkende media historicus met vele jaren onderzoekservaring in de geschiedenis van de Nederlandse omroepen, om met medewerking van Dr. Geraldien von Freitag Drabbe Kunzel, een uitgebreid onderzoeksrapport te schrijven over de handelingen van dhr. Willem Vogt als omroepdirecteur tijdens de Tweede Wereldoorlog. Beide onderzoekers hebben inmiddels aangegeven bereid te zijn deze opdracht op korte termijn te willen uitvoeren.

Doel

Het onderzoeksrapport naar het handelen van dhr. Vogt is bedoeld om het college in positie te brengen om op basis van een gedetailleerd en geannoteerd historisch onderzoek de inschrijving van Willem Vogt te kunnen heroverwegen. Het onderzoeksrapport moet aan het eind van dit jaar (2024) worden opgeleverd en de bevindingen worden vervolgens op een zorgvuldige manier gepresenteerd. Op basis van de bevindingen van dit onderzoek zal het college in overleg met de adviescommissie van het Gulden Boek een beslissing nemen.

Argumenten

- 1.1 *Het handelen van Willem Vogt als omroepdirecteur is een maatschappelijk gevoelige kwestie in Hilversum en verdient een onafhankelijk onderzoek om, zoveel als dat kan, helderheid te verschaffen.*

Het is van maatschappelijk belang om op een degelijke en onafhankelijke wijze – en op basis van historische bronnen – inzicht te krijgen in het handelen van dhr. Vogt als omroepdirecteur tijdens de Tweede Wereldoorlog.

- 1.2 *De gemeente Hilversum heeft de verantwoordelijkheid om zich te houden aan feiten, juist als het gaat om de zeer precare geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.*

Hilversum kent zwarte bladzijden in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Het is daarom van groot belang dat de wijze van herdenken op zorgvuldige wijze plaatsvindt. Het college heeft de verantwoordelijkheid om ervoor te waken dat in het maatschappelijk debat ruimte blijft voor onafhankelijk onderzoek van onderzoekers, wetenschappers en journalisten.

- 2.1 *Er is geen sprake van een heroverweging van het uitschrijven van Willem Vogt uit het Gulden Boek voordat er gedegen onderzoek heeft plaatsgevonden.*

Met het laten uitvoeren van het onderzoek neemt het college geen stelling in, maar kiest zij voor zorgvuldigheid. Het college weegt de inschrijving van Willem Vogt zodra de bevindingen uit het onderzoek beschikbaar zijn.

- 3.1 *Het is van belang de gemeenteraad actief te informeren.*

Het onderzoek betreft een collegebesluit en wil de raad informeren over het onderzoek inclusief de afwegingen die daaraan ten grondslag liggen.

- 4.1 *Het onderzoek dient te worden uitgevoerd door deskundige onderzoekers*

Huub Wijfjes is emeritushoogleraar in de Geschiedenis van Radio en Televisie aan de universiteit van Amsterdam en hoofddocent journalistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Wijfjes wordt in de wetenschap als een autoriteit gezien en publiceert veel over de geschiedenis van de omroep en de journalistiek. Tevens doet Wijfjes al jaren onderzoek naar Willem Vogt. Wijfjes zal hoofdonderzoeker zijn en wordt ondersteunt door Dr. Geraldien von Frijtag Drabbe Kunzel. Zij is historica, politicologe en als universitair docent verbonden aan de afdeling Politieke Geschiedenis van de universiteit Utrecht. Ze schreef meerdere boeken over de Tweede Wereldoorlog, waaronder het boek *Een stad op drift – Hilversum tijdens de Duitse bezetting*.

Kanttekeningen

- 1.1 *De discussie om Willem Vogt uit het Gulden Boek te schrijven zal oplaaien zodra bekend wordt dat er onderzoek naar hem wordt gedaan.*

Naar aanleiding van de EO-documentaire gingen opnieuw stemmen op voor uitschrijving van dhr. Vogt uit het Gulden Boek. Het college kan hierover pas een besluit nemen wanneer de resultaten van het nu uit te voeren historisch onderzoek bekend zullen zijn, en volgt hierin het

advies van de adviescommissie van het Gulden Boek. Het college kiest hierin de weg van de zorgvuldigheid.

2.1 Het doen van onderzoek naar personen in het Gulden Boek kan een precedent scheppen.

Er is een risico dat het onderzoek naar Willem Vogt uitnodigt om ook over andere ingeschrevenen onderzoek te laten doen, dan wel de gemeente te vragen inschrijvingen nog eens tegen het licht te houden. Er zijn echter geen concrete aanwijzingen dat dit risico zich op dit moment voordoet.

3.1 De vraagstelling en reikwijdte van het onderzoek moeten vooraf duidelijk worden vastgelegd.

Om te voorkomen dat voor, tijdens of na het onderzoek twijfel ontstaat over de inhoud of vorm is het van belang dat de kaders van het onderzoek helder zijn, net als de voorwaarden waarbinnen het onderzoek plaatsvindt. De gemeente werkt dit samen met de onderzoekers nader uit.

3.1 Er is een risico op openbare discussie tussen journalisten en onderzoekers over dit onderwerp.

Hoewel inmiddels op hoge leeftijd is dhr. Dick Verkijk, auteur van het in 1974 verschenen boek *'Radio Hilversum, 1940-1945. De Omroep in de oorlog'* nog actief betrokken in deze discussie. Het is daarom belangrijk zijn werk en dat van andere bronnen te betrekken bij het onderzoek en bij de presentatie van de bevindingen. Zo kan bij deze presentatie het goede gesprek op basis van gedegen historische onderzoek plaatsvinden, en zo hopelijk tot breed gedragen inzichten en conclusies worden gekomen.

Financiën, middelen & capaciteit

De verwachte kosten kunnen worden gedekt binnen de reguliere budgetten van de directie. Het is de verwachting dat de kosten onder de drempel van de aanbestedingsgrens zullen vallen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door twee onderzoekers en hiervoor is geen ambtelijke ondersteuning of capaciteit vanuit de gemeente nodig.

Uitvoering

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek te wegen of de inschrijving van Willem Vogt in het Gulden Boek moet worden heroverwogen.

Burgemeester en wethouders van Hilversum,
de gemeentesecretaris, de burgemeester,

mr. C.P. Torres Barrera

dr. ir. G.M. van den Top